

Major Nándor

PATRIÓTÁK ZÁTONYON

Vasilije Krestić történész szerint, aki a Svetozar Miletić Szerb Nemzeti Mozgalom vezérszónoka volt az újvidéki Szerb Nemzeti Színház nagytermében, szervezete Miletić szavaihoz tartja magát: „Szerbek is meg polgárok is vagyunk.” Majd megtoldotta: a haza érdeke felette áll minden pártérdeknek. Ez keltette fel a kíváncsiságunkat. A két szlogen egybekötve, elvontan, méltóságteljesnek látszott. Csakhogy Miletić nem Szerbiában ejtette ki jelszavát; volt bátorsága az Osztrák–Magyar Monarchiában már a múlt században úgy vélekedni, hogy szerb is meg polgár is. Nyomatékosabban: nemcsak szerb, hanem polgár is. Vajon nem lötyög-e majd túlságosan ez a gatyá a mai szerb nacionalisták mégoly izmos lábain?

Krestić helyzetértékelése szerint, aki egyébként vajdasági származású, minden bajnak az a forrása Szerbiában, hogy a politikai színtéren a mondialisták¹ rendelkeznek döntő befolyással, nem pedig a nemzeti erők. Mondialistákon a „nemzetiellen” liberálisokat, demokratákat, republikánusokat értette, anélkül, hogy külön megnevezte volna őket. Célzatosan kiemelte, hogy a mondialisták magvát a stambolicisták képezik, azok a hajdani szerb internacionalisták, akikre Milošević még 1987-ben mint a nemzeti program ellenzőire vere-séget mért, és akiket eltávolított a politika porondjáról. Most olybá tűnik – mondta Krestić rosszállólag –, mintha az 1987-ben egyszer már eldőlt politikai csata folytatódna. Amiatt, hogy a stambolicisták most mint mondialisták visszatérhettek, Krestić szerint a Zoran Đinđić vezette Szerb Demokratikus Ellenzék kormányát – az SZDE-kormányt – terheli a felelősség. Krestić úgy vélte, a stambolicistáknak, illetve a mondialistáknak éppúgy a történelem süllyesztőjében van a helyük, mint a Milošević-követőknek. „Mozgalmunk el-ítéli az SZDE-kormányzatot, mert akárcsak Josip Broznak és örököseinek az idejében, ez a kormányzat is lesújt mindenre, ami szerb, mert nem különböz-teti meg a szerb hazafiságot és a nacionalizmust a sovinizmustól, s mert mindig és mindenütt a szerbekben és abban keresi és találja meg a hibát és a veszélyt, ami szerb” – mondta Krestić. Azután konkrét szemrehányások és vádak áradatával hozakodott elő, amelyeket azonban kivételesen nem részletezünk.

Ezúttal ugyanis nem arról kívántunk tépelődni, vajon helytállóak voltak-e Krestić vádjai, s melyik vád mily mértékben igen vagy nem. Mert természetesen voltak közöttük részben helytállóak is. Most az érdekelt bennünket, mi-ként kötötte egybe a politika színterén azt, amit megígért: a nemzeti és a pol-

gári értékeket. Mert ha Krestić például a parlamenti demokráciát legalább olyan fontos polgári értéknek tekintette volna, mint az általa említett nemzeti értékek bármelyikét, akkor szavait nyilván a nacionalista pártokhoz és e pártok híveihez intézte volna, hiszen kormányra jutásukkal, parlamenti és parlamenten kívüli tevékenységükkel remélte volna saját mozgalmának a céljait is életre kelteni. És természetesen feltérképezte volna a szerb nacionalista pártoknak, a szerbiai politikai élet régi szereplőinek a pozícióit a kormánykoalícióban is, a parlamentben is, a parlamenten kívül is. Hiszen itt is, ott is akad belőlük. Egy szóval sem jelezte például, vajon nacionalista jellegűnek tekinti-e Vojislav Koštunica államfő Szerbiai Demokrata Pártját. Semmivel sem árulta el, hogy tudna Vojislav Šešelji-ről, akit annak rendje s módja szerint hajdan csetnikvajdává ütöttek, nacionalista törekvéséhez tehát aligha férhet kétség. Pártjának, a Szerb Radikális Pártnak a képviselői jelentős számban ott ülnek a szerbiai parlamentben. Nem feledkezhetett volna meg a Vuk Drašković vezette Szerb Megújodási Mozgalomról sem, amely a II. világháborúban levitézlett Draža Mihailović tábornok Ravna Gora-i Mozgalmának a hagyományait követi, noha ez a párt legutóbb nem került be a szerbiai parlamentbe. Politikai befolyása némely körökben mindmáig érzékelhető.

Ha a parlamenti demokráciát Krestić mint polgári értéket a szívében viselte volna, akkor nemcsak a nemzeti jellegű tömörülésekhez, hanem az SZDE-kormányzathoz is másként viszonyult volna, mint ahogy berszédében tette. Nyilván természetesnek tekintette volna, hogy az SZDE-kormány saját választóinak az elvárásához igazodva, koalíciós programját igyekszik életre kelteni azon a mozgástéren lavírozva, amelyet a nemzetközi és a hazai viszonyok összefonódásával létrejött kényszerpálya Szerbia számára felkínált. S e közben az SZDE-kormányzat olykor más parlamenti és parlamenten kívüli politikai szereplőkkel, közöttük a szerbiai nacionalisták egyik-másik áramlatával is kényszeredetten szót ért. Így Krestićet valószínűleg az foglalkoztatta volna, hogy az SZDE-kormányzat ne hágja át a parlamenti rendszer nyújtotta szerepkört – amire pedig volt már példa –, meg azt firtatta volna, vajon adott szerepkörében jól vagy rosszul botorkál-e a kényszerpálya mozgásterén belül; beveri-e a fejét olykor a mozgástér korlátaiba; túlságosan soká tápáskodik-e fel, miután elájult; sikerült-e, s milyen folyamattal tágitania ezt a kényszerpályát; vagy éppenséggel úgy tesz, mintha fogalma sem volna róla, hogy kényszerpályán lődörög.

Krestić ezzel szemben kiemelte, hogy a Svetozar Miletić Szerb Nemzeti Mozgalom közvetlenül a népből sarjadt, s pártok feletti magasságokba emelkedett; épp ez a pártok feletti pozíció tette lehetővé számára, hogy a nemzet és az állam érdekeit töretlenül s egészében ismerje fel. Lévéen, hogy a pártok részérdekekben és partikuláris célokban gondolkodnak, implicite a kormány is meg a parlament is ezeknek a részérdekeknek és partikuláris céloknak a foglyává válik. Krestić tehát a nemzetivel párhuzamba állított polgári jelleget nem a parlamenti demokrácia, hanem az elitista-autoritárius fogalomkörben lelte meg mozgalmá számára. Az így kreált pozíció tette lehetővé Krestić számára, hogy a nemzeti jellegű szervezeteket és azok híveit figyelmen kívül hagyva, mozgalmá nevében közvetlenül fordulhasson a kormányzathoz, méghozzá úgy, mintha nem tartozna vele szemben a diskurzus nyelvét használni, ellenkezőleg, tekintélyi alapon a dorgálás és a feladatosztogatás nyelvét alkalmaz-

hatja. Krestić például az SZDE-kormányzatot nem tekinti éppenséggel mondialistának – nem is firtatja a pozícióját –, hanem csak azt rója fel neki, hogy befolyásolni hagyja magát a mondialistáktól, sőt olykor azonosul is velük, holott azok csak stambolicisták, jobban tenné tehát, ha a pártérdekek felett álló hazafiak, nevezetesen a Miletić-mozgalom törekvéseit keltené életre. Így végül is a szerb nacionalistáknak, főként pedig a Miletić-mozgalomhoz tartozó szárnyuknak a pozíciója Krestić értelmezésében úgy fogható fel, hogy lábukat lógázza, páholyból szemlélik az eseményeket, s olykor veszik maguknak a fáradságot, hogy a parlamenti pártoskodásban megfeneklő szerbségnek, sőt ország-világnak kinyilatkoztassák, mi a csorbítatlan, kiteljesült szerb nemzeti illetve államérdek. Miképpen pillanatnyilag a makulátlanság piederesztályjáról Krestić tette.

De mi történt a szerb nacionalistákkal az elmúlt tíz–tizenöt esztendő alatt? Ez alatt az idő alatt is csupán lógázták volna a lábukat, és tágították volna a nemzettársaik fejét? Vagy talán közönségesebb dolgokat is műveltek? Ha már Krestić jóváhagyólag előráncigálta, hogy 1987-ben, a szerbiai kommunista pártvezetőségnek azon a nevezetes 8. ülésén a stambolicisták, illetve a szerb internacionalisták voltak a vesztesek, aligha kerülhetjük el azt a kérdést, hogy vajon kik lehettek a győztesek? E sorok írójának sajnálatára azok győztek, akik a szerb kommunisták közül átpartoltak a szerb nacionalisták közé. Vajon Milošević nem azon az ülésen vedlett-e át mindannyiunk szeme láttára szerb nacionalistává? Emlékezetünk szerint igen, ez történt. Hiszen az állítólag „három részre szakított Szerbia újraegyesítése”, és később ezzel egybekötve a „szerb földek egyesítése”, amiért Milošević előbb csak politikai és fegyveres erőszakra vetemedett, utóbb pedig végeláthatatlan háborúba is keveredett, nyilvánvalóan szerb nacionalista program volt. Semmiképpen sem tekinthető kommunista programnak, hasonlóképpen mondialista programnak sem. Természetesen liberálisnak sem.

Aligha kerülhetjük meg tehát a kérdést: vajon miért engedték meg a szerb nacionalisták, főként pedig azok, akik „pártok feletti”-nek tekintették közülük magukat, hogy Milošević kisajátítsa nemzeti programjukat? Azt még megérthetjük, hogy 1987-ben minden szerb nacionalista felsorakozott Milošević mögé, sőt beállt országjáró vándormítíngesnek Milošević antibürokratikus forradalmában, hiszen még nem sejthette, hogy három-négy éven belül összeomlanak a kelet-európai kommunista rezsimek, sőt bomladozni kezd majd maga Jugoszlávia is. 1987-ben a leplezetlen szerb nacionalisták látványos zászlóbon-tása talán még vereséggel és megtorlással járhatott volna, s ezért talán azzal mentegetőzhetnének, hogy Miloševićet pajzsként, faltörő kosként gondolták felhasználni. 1991 januárja után azonban már nyíltan vállalhatták, s vállalták is programjukat. Mégsem menesztették Miloševićet az ország éléről. Vuk Drašković két ízben is, előbb 1991 márciusában, utóbb 1993 júniusában kísérelt meg tömegeket megmozgatni Milošević megbuktatása érdekében, de igyekezete mindkétszer kudarcba fulladt. Pedig az utóbbi akciójára a trónörökös is hazahozatta, s szónokoltatta is a parlament előtt. Koštunica szárnya is akkor szakadt ki a Draškovićtyal való együttműködést épp megtagadó, Dragoljub Mićunović vezette Demokrata Pártból, s megalakítva a Szerbiai Demokrata Pártot, csatlakozott Draškovićhoz a parlamenttel szembeni Pionir park egyhetes megszállásában. Drašković csak azért szenvedhetett mind a kétszer ve-

reséget, mert a szerb nacionalisták döntő csoportjai továbbra is úgy ítélték meg, hogy Milošević eredményesebben juttathatja majd diadalra a szerb nemzeti programot, mint bárki más a többi szerb nacionalista csoport vezetői közül.

A döntő napokban épp Dobrica Ćosić, akit akkortájt a szerb értelmiség „a nemzet atyjának” tekintett, úgy nyilatkozott, hogy Nikola Pašić óta a szerb-ségnek Slobodan Milošević az első nagy államférfia, s méghozzá a nemzeti program felkarolásával tett szert az államférfi rangjára. Ćosić pedig már 1991 májusában, tehát Jugoszlávia széthullása és a belháború kezdete előtt így fogalmazta meg a legsürgetőbb szerb nemzeti célokat: „A szerbek Jugoszlávia széthullásával arra kényszerülnek majd, hogy új állami-politikai formát találjanak nemzeti kérdésük rendezése céljából. Én a szerb földek föderációjában látom a megoldást. Ennek a föderációnak nem »minden szerbket«, hanem a szerb etnikai területeket kell felölelnie; a leendő államot magas fokú politikai, gazdasági és művelődési policentrizmus alapján kell majd megszervezni . . .”² Egy évvel később, midőn Kis-Jugoszlávia mindmáig érvényes alkotmánya elkészült, épp ezt olvashattuk benne: a két tagállamot, Szerbiát és Montenegrót felölelő föderációhoz újabb tagállamok is csatlakozhatnak. Nem volt titok, hogy a meglevő kettő mellé még két „szerb föld” felölelésére számítottak: a boszniai Szerb Köztársaságra és a horvátországi Krajinai Szerb Köztársaságra. S ennek a nemzeti programnak a népszerűségéről tanúskodik az a figyelemre méltó körülmény is, hogy a Zoran Đinđić vezette Demokrata Pártnak ma is érvényes, 1997-beli – tehát a daytoni békeszerződés utáni! – programjában a legfontosabb célok között „a szerb földek egyesítése” is szerepel. Márpedig a Demokrata Párt annak a mai SZDE kormánynak a gerincét képezi, amelynek politikáját Krestić oly szenvedélyesen elmarasztalja.

Dobrica Ćosić épp azokban a napokban, közvetlenül a boszniai háború kiéleződése után, Milošević patronálása érdekében még Kis-Jugoszlávia államfői posztjának a betöltésére is vállalkozott. Ő is pártok feletti pozícióját hangoztatta akkor, akárcsak Krestić napjainkban. Egy évre rá Miloševićnek a nemzeti program sikeresnek ígérkező realizálása következtében már Ćosić pártfogására sem volt szüksége; haladéktalanul menesztette is a nem sok hasznot hajtó államfőt a posztjáról, akitől legfőképpen a nemzetközi támogatás megszerzését remélte. Ami természetesen elmaradt. Milošević Šešeljjel kezdeményeztette Ćosić „trónfosztását” a parlamentben. Ha a nacionalista elit kiválóságai netalán arra számítottak volna, hogy Miloševićet, miután elvégzi a munka dandárját, majd menesztik, elvétették a lépést. Ćosić leváltása után Milošević hosszú éveken át nagy fölényrel megnyert minden parlamenti választást. Ez forma szerint még diktatorikus hatalmi rendszerének is némi legitimitást kölcsönzött. Ettől kezdve a szerb nacionalisták különféle csoportjaival szuverénül manipulált. Šešeljt és Draškovićot, akik olykor a nacionalista ellenzék szerepében tetszelegtek, s akik éveken át jelentős választói bázissal rendelkeztek, Milošević hol börtönbe vetette, hol elverette őket pribékjeivel, hol meg bevette őket kormányába. Így ment ez, mígcsak Miloševićet 2000 októberében puccsszerűen meg nem buktatták.

Miben nyilvánult meg Milošević előnye az 1990-es évek elején minden más szerb nacionalista csoport vezetőjéhez viszonyítva? Szerintünk mindenekelőtt abban, hogy egy kormányzóképes államapparátust tartott a kezében, s megvolt minden esélye arra, hogy szükség esetén megnyerje a Jugoszláv Néphadsereget

a szerb nemzeti program fegyveres realizálása érdekében is. Minden más szerb nacionalista csoport éppúgy nulláról indult volna mind a kormányzati funkciók ellátásában, mind pedig a nemzeti fegyveres erők kialakításában, miként a horvát és a bosnyák nemzeti erők is nulláról indultak. S épp a horvátokénál meg a bosnyákokénál aránytalanul nagyobb s ütőképesebb fegyveres erő azonnali bevetése kecsegtetett azzal, hogy a nemzeti területek gyors elfoglalásával valóra váljon a szerb nemzeti program: a szerb földek föderációjának a létrehozása. Pedig Šešelj is, Drašković is létrehozta saját párthadseregét, amelyek a kezdet kezdetétől fogva kivették a részüket mind a horvátországi, mind a boszniai harcokból; Drašković saját alakulatából szándékozta kifejleszteni a szerb nemzeti hadsereget, a Jugoszláv Néphadsereg hatékonysága miatt azonban ez már az első hónapok múltán illuzórikussá vált. A külön szerb nemzeti hadsereg létrehozásának a gondolata megbukott. Csakhamar maga a Jugoszláv Néphadsereg oszlott szét három szerb „állam” hadseregévé, megőrizve közben a közös, központi vezénylest és logisztikát.

Talán itt kell kitérnünk Krestićnek arra az észrevételére, hogy az SZDE-kormányzat nem tesz különbséget a szerb nacionalisták és a szerb sovinszták között. Közben Krestić annyi fáradságot sem vett magának, hogy – okulásunk érdekében – legalább tessék-lássék felvilágosított volna bennünket a két fogalom közötti különbségről. Ezért jobb híján most egy közkeletű distinkciót ajánlunk olvasóink figyelmébe: ha nacionalistáknak jóhiszeműen azokat tekintjük, akik a legnagyobb értéknek a nemzeti értékeket tekintik, de saját nemzetük érdekeinek érvényesüléséért folytatott küzdelmükben méltányolják minden más nemzet érvényesülési törekvését és küzdelmét is, akkor sovinsztáknak talán azokat kell tartanunk, akik saját nemzetüket kivételesnek, más nemzeteket alantasnak vélik, következőképpen lenézik, gyűlölik, üldözik a más nemzetbélieket; saját nemzetük érdekeinek érvényesítéséért más nemzetek letaposását is indokoltnak tekintik.

Ennek a distinkciónak az alapján azonban mulhatatlanul meggyűlik a bajunk a szerb nacionalisták elmúlt évtizedre terjedő szereplésével. Szerintünk például azt is elvárhattuk volna a szerb nacionalistáktól, hogy amikor a szerb sovinszták fegyvert ragadtak, s készülődtek átlépni Szerbia határát, megkísérlik megállítani a szerb sovinsztákat. Nem kísérelték meg. A következő alkalom, amikor a szerb nacionalisták kinyilváníthatták volna a szerb sovinsztákkal szembeni különállásukat, lord Carington tervezetének elkészülte volt. Mint ismeretes, lord Carington 1991 szeptemberében-októberében a nemzeti kérdés univerzális megoldására készített tervet, Jugoszlávia egész területét felölelve. A Jugoszlávia bármely köztársaságában élő nemzeti kisebbségek státusát három fokozatban szándékozta szabályozni, harmadik fokozatként egy igen jelentős területi autonómiát irányozva elő a meghatározott területen abszolút többségben élő nemzeti kisebbségek számára. Szerintünk a javaslat kielégítette minden jóhiszemű nacionalizmus igényét, s alkalmazásával elkerülhettünk volna egy véres háborút. El is fogadták minden köztársaság nacionalistái, kivéve Slobodan Miloševićet és a sovinszta szerb szövetségeseit. De nem emlékszünk rá, hogy bármely szerb nacionalista csoport szót emelt volna lord Carington tervezete védelmében, s szembeszállt volna Miloševićnek akkor már sovinszta csoportjával.

Ne feledjük el: amint megkezdődött a horvátországi, majd a boszniai háború, Milošević, Babić, Hadžić, Martić, Karadžić hívei egybehangzóan visszhangozták: a szerbek többé nem élhetnek együtt a horvátokkal sem, meg a bosnyákokkal sem. Szerintünk ez csak a szerb sovinszták hiszekegyje lehetett. Nem a kommunistáké. Nem is a liberálisoké. A demokratáké sem. Még a nacionalistáké sem. Milošević követőinek és szövetségeseinek nem csak a szája járt; a sovinszta hiszekeggyel összhangban cselekedtek. Saját szemünkkel láttuk a horvátok elűldözését Erdődről, Vukovárról, Ilokról, azután a bosnyákokét Kelet-Boszniából, s láttuk az Eszéknél felsorakozott horvát menekülteket – magyarok is voltak közöttük –, akik a Vance-terv értelmében 1992-ben haza kívántak térni baranyai hajlékaikba, de Hadžić kokárdásai lövésre kész fegyverrel állták el az útjukat. Azoknak az elűldözése, akik nem voltak szerb nemzetiségűek, széles körű, domináns, szervezett akció volt; tessék elolvasni Biljana Plavšić asszony nyilatkozatát a hágai törvényszék előtt. De sehol sem láttuk, hogy a szerb nacionalisták bármely csoportja nyíltan s világosan elzárkózott volna az akkor már a genocídium felé sodródó, miloševići politikát követő szerb sovinsztáktól.

Ha tehát igaz volna az, hogy az SZDE-kormányzat, miként Krestić mondja, nem tesz különbséget a szerb nacionalisták és a szerb sovinszták között, szerintünk az már csak következmény volna; az ok nyilván abban rejlik, hogy az elmúlt évtizedben maguk a szerb nacionalisták szalasztották el az alkalmat arra, hogy különbséget tegyenek jómaguk és a szerb sovinszták között. Jómaguk hagyták, hogy a különbség elmosódjon közöttük. Az az érzésünk, hogy napjainkban a tegnapi szerb sovinszták tömegesen igyekeznek egyszerű nacionalistává emancipálódni, s ezt természetesebb folyamatnak tekintik, mint azt, amikor a negyed évszázaddal ezelőtti internacionalista stambolicisták – már a háború kezdete előtt – „mondialistává” emancipálódtak.

Természetesen voltak szerb csoportok is, amelyek mindvégig nyíltan szembeszegültek a miloševići, háborús bűnökkel terhelt politikával: a zágrábi Milorad Pupovac pártja köré tömörülő szerbek, a szarajevói Szerb Polgári Szövetség körül összeverődő szerbek, a belgrádi Vreme, Naša Borba, Republika, Belgrádi Kör, Helsink-i-csoport s más intézmények és egyesületek köré seregülő szerb értelmiségiek. Csak hogy közöttük alig találni egy-egy nacionalistát. Zömmel liberálisok, demokraták vagy szociáldemokraták. Közéjük tartozik a volt stambolicisták kis csoportja is.

A szerb nacionalisták végül ambivalens helyzetbe kerültek: hagyták, hogy programjukat Milošević realizálja, mert neki volt közülük legjobb esélye arra, hogy sikerrel járjon. Akkor sem finnyáskodtak, midőn a programot szerb sovinszták nyergelték meg, s genocídiumos háborúval fertőzték meg, mert az akció egy ideig eredményesnek látszott: Horvátországnak egyharmadát, Bosznia-Hercegovinának pedig csaknem hetven százalékát a kezükbe kerítették. Ekkor azonban egyszerre minden összeomlott: a horvátok visszafoglalták a Szerb Krajina Köztársaságot, a nemzetközies pedig a Drinán túli Szerb Köztársaságot visszakényszerítették Bosznia-Hercegovinába. Közben szerbek százezrei menekültek át, egy részüket pedig úgy üldözték át Szerbiába. Úgy-hogy ma Bosznia-Hercegovinában is, Horvátországban is csaknem fele annyi szerb él, mint amennyi a háború előtt élt. Azután Milošević már magában Szerbiában, nevezetesen Kosovóban kezdett el háborúzni. Ez ellen sem hábo-

rogtak a szerb nacionalisták, viszont nagy garral tiltakoztak, midőn a nemzetközies Milošević kosovói háborúja miatt bombázni kezdték Szerbiát. Midőn Bosznia mellett Kosovóban is bevezették a nemzetközi protektorátust, a szerb nemzeti program realizálása végképp kudarcba fulladt. A helyzet százszorta rosszabbá vált, mint amilyen a hazafias rajongással megkezdett akció előtt volt. Miloševićet és háborús bűnökkel terhelt korifeusait elcipelték a hágai törvényszék elé, némelyikük ellen pedig hajtóvadászatot indítottak. A szerbek millióinak pedig, akik öntudatosan bekapcsolódtak, vagy irányt veszítve belesodródtak a dicsőnek képzelt eseményekbe, keserűség, szégyen és gyalázat szakadt a nyakába.

Ma már a legkülönbélebb szerb nacionalista csoportok vezetői méltán verhetik egymás orra előtt az asztalt: ha ők vették volna a kezükbe, bezzeg másként végződött volna a dolog. Valószínűleg igazuk is van. Méltán hányhatnak kigyót-békát Miloševićre. Utóvégre Milošević a szerb nacionalisták programját fuserálta el. Kétségtelenül szégyent hozott a fejükre. Akár azt is képzelhetik, hogy megkárosította őket. Amiben természetesen jómaguk is vétkesek. És valóban, Miloševićet ma már senki sem látja közülük Pašić utódjának, sőt nacionalistát sem látnak már benne. Némelyek közülük már csak elfajult kommunista diktátornak, némelyek csupán hataloméhes despotának szeretnék feltüntetni, minden külön minősítés nélkül. Mind több szerb nacionalista tesz úgy, mintha Miloševićtől mindvégig egy világ választotta volna el őt. Miként Krestić is azt mondja már: a történelem süllyesztőjében van a helye. Ez természetesen előfeltétel ahhoz, hogy a szerb nacionalisták maholnap ne csak hátat fordítsanak neki, hanem tetteit, akcióit, háborúit is mineműsége szerint minősítsék.

Az elhatároló lépést azonban a szerb nacionalisták jelentős része talán sohasem teszi meg. Utóvégre mégis Milošević, Karadžić és Mladić tábornok hozta létre a boszniai Szerb Köztársaságot, s amíg az létezik, addig fennáll az a remény is, hogy majd Szerbiához csatoltatik. Pár hónappal ezelőtt maga Koštunica államfő mondta egy Drina menti szerbiai kisvárosban: a Szerb Köztársaság „a családhoz tartozik”, s jószerével „az országhatár ideiglenes”. Azok közül, akik arra számítanak, hogy a boszniai Szerb Köztársaság előbb-utóbb megtér Szerbiához, sokan képtelenek Miloševićet félreérthetetlenül elmarasztalni. Akármennyi háborús bűnt követett is el. Az ő szemükben Milošević, Karadžić és Mladić tábornok tragikus hősök, akiknek emlékét, igen, úgy van, szörnyű vétkek átka árnyékolja be. Ez azonban tabu. Ők még hősök. Akiknek meg lehet, s meg is kell bocsátani. S nem lehet őket megtagadni. Innen a Hága iránti megvetésük. Szerb hősöknek, ha vétkeztek is, semmi keresnivalójuk sincs Hágában.

Ez meg már a szerb nacionalisták tragédiája.

JEGYZETEK

- ¹ Konzervatív szerb politológusok azokat nevezik mondialistának, akik szerintük a kozmopolita és a globalista értékekkel vegyítve az Európai Unió képviselte értékek térhódításáért küzdenek Szerbiában.
- ² Dobrica Ćosić: Promene. *Dnevnik*, Novi Sad, 1992. 199–200. lap.